

วรรณกรรมแนวสัญญนิยมกับความเข้าใจ: กรณีศึกษากลุ่มนักร้อง “อ่านออกเสียง”

สุธิดา วิมุตติโกศล¹

(Received: May 30, 2022; Revised: October 10, 2022; Accepted: October 10, 2022)

บทคัดย่อ

สำหรับนักวรรณกรรมศึกษาส่วนใหญ่ คำว่า “ผู้อ่าน” มักถูกใช้ในเชิงนามธรรมเพื่อพูดถึงผู้รับสารจากตัวบท ไม่ใช่ผู้อ่านจริง ๆ ที่ลงมืออ่านและสร้างความหมายให้แก่ตัวบทตามความรู้และประสบการณ์ชีวิตของตนเอง การพูดถึงนัยหรือพลังทางสังคมของวรรณกรรม จึงมักจำกัดอยู่ที่การวิเคราะห์คุณลักษณะภายในตัวบทโดยนักวิชาการ/นักวิจารณ์ ไม่ใช่การทำงานของตัวบทภายในสังคมที่มันถูกอ่าน บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยกลุ่มนักร้อง “อ่านออกเสียง” ที่จัดทำขึ้นเพื่อทดสอบความเป็นไปได้และคุณภาพของการศึกษาวรรณกรรมโดยให้ผู้อ่านเป็นศูนย์กลาง นำเสนอการศึกษาเชิงประจักษ์ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างตัวบทวรรณกรรมแนวสัญญนิยมกับความเข้าใจที่ผู้อ่านมีต่อตัวละคร จากการวิเคราะห์บทสนทนาของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า 1) “ความหมาย” ของงานวรรณกรรมเป็นผลผลิตของตัวบท ผู้อ่าน และบริบทของการอ่านที่มีลักษณะเฉพาะ 2) “ความสมจริง” ตามขอบของสัญญนิยมมีผลอย่างมากต่อความรู้สึกมีส่วนร่วมหรือการเชื่อมโยงตนเองกับตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง และ 3) ในบริบทของการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์อย่างอิสระภายในกลุ่มนักร้อง ความรู้สึกดังกล่าวสามารถพัฒนาไปสู่การคิดสะท้อนเกี่ยวกับตนเองและความเข้าใจ “ผู้อื่น” ที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์และชนชั้น ทั้งภายในตัวบทและในโลกความจริง

คำสำคัญ: ผู้อ่าน การศึกษาการรับ กลุ่มนักร้อง สัญนิยม ความเข้าใจ

¹ สาขาวิชาภาษาและวรรณคดีอังกฤษ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อีเมล: sutida.w@arts.tu.ac.th

Realist Literature and Empathy: A Case of the “Read Aloud” Book Club

Sutida Wimmittikosol²

Abstract

For most literary scholars, the word “reader” is usually associated with an abstract entity on the receiving end of the text, not an actual reader who does the act of reading and assigns meaning to the text based on their own background knowledge and life experiences. As a result, discussions about literature’s social significance are mostly confined to textual analyses made by literary academics and critics, and not extended to considerations of a text’s functioning within the actual site of reception. This paper is part of a case study of the “Read Aloud” book club, which aims at exploring the potential and contribution of reader-oriented literary studies. It presents an empirical study on the relationship between realist writings and the readers’ sense of empathy with the characters. Through the analysis of the club’s discussions, it is found that 1) the “meaning” of a text is cooperatively constructed by the text and its readers within a specific context of reading; 2) realism’s “verisimilitude” plays a crucial role in the readers’ identification with the characters and events in the story; 3) in the book club context where their viewpoints and experiences are freely exchanged, the readers could potentially develop self-reflection and a sense of empathy for racial and class “others” in both the fictional realm and the real world.

Keywords: reader, reception study, book club, realism, empathy

² English Language and Literature Program, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

E-mail: sutida.w@arts.tu.ac.th

บทนำ

การศึกษาผู้อ่านจัดเป็นมิติด้านการรับ (reception) ของการศึกษาวรรณกรรมที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านวรรณกรรมศึกษาทั้งในไทยและต่างประเทศน้อยมากมาโดยตลอด แม้ว่าทฤษฎีการตอบสนองของผู้อ่าน (reader-response theory) จะได้รับการพัฒนาขึ้นตั้งแต่ราวทศวรรษที่ 1960 ทว่าการพูดถึง “ผู้อ่าน” ในช่วงเวลาดังกล่าว ส่วนใหญ่เป็นเพียงการคาดการณ์ทางทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของผู้อ่านและกระบวนการอ่าน (Jauss & Benzing, 1970; Iser, 1978; Rosenblatt, 1978; Fish, 1980) ไม่ใช่การศึกษาผู้อ่านที่กระทำการอ่านจริง ๆ นอกแวดวงวิชาการ นอกจากนี้ เมื่อเทียบกับทฤษฎีที่มีตัวบทเป็นศูนย์กลาง ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้อ่านเรียกได้ว่าแทบไม่มีที่ทางอยู่ในการเรียนการสอนด้านวรรณกรรมในสถาบันการศึกษา สาเหตุส่วนหนึ่งก็เพราะว่า การศึกษาผู้อ่านจริง (actual reader) มีธรรมชาติที่ขัดแย้งกับสมมติฐานแบบจารีตเกี่ยวกับ “ความหมาย” ของงานวรรณกรรม ซึ่งถ้าไม่อยู่ในตัวบทก็อยู่ในเจตนาของผู้เขียน (Goldstein & Machor, 2008) นั่นก็คือ ผู้อ่านที่สามารถจะถอดรหัสความหมายของงานวรรณกรรมที่ถูกซ่อนไว้อย่างแยบยลโดยผู้ประพันธ์ได้ มีแต่ผู้อ่านมืออาชีพอย่างนักวิชาการ/นักวิจารณ์เท่านั้น ขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่าการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับผู้อ่านจริงเป็นเรื่องไม่ง่าย เพราะกิจกรรมการอ่านมักถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่ทำเพียงลำพัง (solitary activity) กล่าวคือ ผู้อ่านแต่ละคนมีกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับตัวบทผ่านทางหน้าต่างกระดานที่เป็นของตัวเอง ไม่ว่าจะเป็นการตีความ การทำความเข้าใจ การปล่อยอารมณ์คล้อยตามเรื่องราว ฯลฯ โดยไม่จำเป็นต้องแสดงกระบวนการนั้นออกมาให้ใครรับรู้ รวมถึงมักไม่คาดหวังว่าจะมีใครมาร่วมรับประสบการณ์เดียวกันได้ ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว นักวิชาการด้านวรรณกรรมที่เน้นการศึกษาเชิงประจักษ์ (Empirical Studies of Literature หรือ ESL) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 21 จึงมักศึกษาผู้อ่านจริงผ่านการ “ทดลอง” กับกลุ่มตัวอย่างภายในสถาบัน (เช่น นักศึกษาในห้องเรียน) โดยการควบคุมปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อตอบโจทย์ที่มีลักษณะจำเพาะเจาะจง (Benwell, 2009, p. 303) การใช้ห้องเรียนเป็นเหมือนห้องทดลอง เอื้อให้นักวิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลของการอ่านที่โดยปกติแล้วเข้าถึงได้ยาก แต่การอ่านภายใต้เงื่อนไขที่ถูกกำหนดอย่างรัดกุมโดยนักวิจัยย่อมมีรูปแบบที่จำกัดและไม่อาจเป็นตัวแทนของการอ่านในพื้นที่นอกห้องทดลองได้ การศึกษาผู้อ่านจึงเป็นงานที่ทำหายสำหรับนักวิชาการด้านวรรณกรรม ทั้งในแง่วิธีการศึกษาและนัยของการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจบทบาทหรือผลกระทบที่งานวรรณกรรมมีต่อสังคม ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อตัวบทถูก “อ่าน” ไม่นับแบบใดก็แบบหนึ่งเท่านั้น

ในมุมมองของนักศึกษาผู้อ่าน การอ่านทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นในพื้นที่ส่วนตัวหรือสาธารณะ ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมทางสังคม (social activity) ทั้งสิ้น เอลิซาเบธ ลอง หนึ่งในผู้บุกเบิกการศึกษา “กลุ่มนัดอ่าน” (book club)³ กล่าวว่า ลักษณะสำคัญ 2 ประการของการอ่านที่แสดงให้เห็นถึงมิติด้านสังคมตามธรรมชาติ

³ แปลและดัดแปลงจากคำว่า “book group” “book club” และ “reading group” ซึ่ง *Oxford Advanced Learner's Dictionary*

ของมันก็คือ หนึ่ง รากฐานของการอ่าน ซึ่งหมายถึงสถาบันทางสังคมต่าง ๆ ที่ทำให้การอ่านเป็นไปได้ (หรือเป็นไปได้ไม่ได้) ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา แวดวงสื่อสิ่งพิมพ์ ตลาดหนังสือ ฯลฯ และสอง คือการที่วิธีการอ่านของเรานั้นถูก “กำหนดกรอบ” (framed) โดยบริบททางสังคมอีกที (Long, 1993 อ้างใน Willis, 2018, p. 99) แม้แต่ผู้ที่อ่านหนังสือคนเดียวในพื้นที่ส่วนตัวก็อาจได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อ่านคนอื่นโดยไม่รู้ตัวถึงแม้ไม่ใช่ในขณะที่กำลังลงมืออ่าน ผ่านทางการพูดคุยกับผู้อื่นหรือการอ่านบทวิจารณ์ไม่ว่าจะก่อน ระหว่าง หรือหลังการอ่าน ซึ่งมีผลต่อความรู้ความเข้าใจหรือมุมมองเกี่ยวกับตัวบท กระบวนการ “อ่าน” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมันมีนัยยะเท่ากับการ “ตีความ” (interpretation) จึงไม่ได้เกิดขึ้นและสิ้นสุดไปพร้อม ๆ กับช่วงเวลาที่คุณอ่านปฏิสัมพันธ์กับหนังสือโดยตรง ลักษณะเช่นนี้ของการอ่าน ปรากฏให้เห็นเด่นชัดยิ่งขึ้นในกลุ่มนักอ่าน ดังที่อัลลิสตันและเบนเวลได้ชี้ให้เห็นในการวิเคราะห์กลุ่มนักอ่านบทกวีที่เมืองเอดินบะระ ประเทศสกอตแลนด์ว่า แม้กระทั่งการพูดถึงอารมณ์ความรู้สึก (emotion) ที่เกิดจากการอ่าน ก็ยังเป็นกระบวนการทางความคิดที่ถูกกำกับโดยท่าทีตอบรับหรือยืนยันว่าคุณถูกต้อง (validation) ของสมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ อีกต่อหนึ่ง (Allington & Benwell, 2012) พูดอีกอย่างก็คือ ปัจจัยทางสังคมมีส่วนในการกำกับว่าผู้อ่านจะสร้างความหมายหรือตีความตัวบทออกมาอย่างไร ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ในระดับการนำเสนอความคิดแต่เลยไปถึงวิธีคิดด้วย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “ผู้อ่านวรรณกรรมโลกในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษา กลุ่มนักอ่าน”⁴ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบท ผู้อ่าน และบริบทของการอ่านจากมุมมองของนักวรรณกรรมศึกษา และเพื่อพัฒนารอบการศึกษาวรรณกรรมที่ให้ความสำคัญกับผู้อ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อ่านนอกพื้นที่ทางวิชาการ โดยผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการศึกษา “กลุ่มนักอ่าน” ซึ่งเป็นวิธีที่ผสมผสานการศึกษาด้านวรรณกรรมเข้ากับการศึกษาแนวชาติพันธุ์วรรณา และมุ่งวิเคราะห์เนื้อหาสาระของบทสนทนาที่ปรากฏในกลุ่ม ควบคู่ไปกับบริบทของการรับ (reception) ของผู้อ่าน (Benwell, 2009) ตัวบทที่ใช้ในโครงการ ฯ เป็นงานวรรณกรรมโลก⁵ ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ที่อยู่ “ชายขอบ” ในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป⁶ โดยสมมติฐานตั้งต้นของผู้วิจัยก็คือ ผู้อ่านในประเทศไทยซึ่งจัดได้ว่าเป็นหนึ่งในประเทศ “ชายขอบ” ของโลก น่าจะมีมุมมองหรือวิธีการสร้างความหมายให้แก่ตัวบทที่แตกต่างจากผู้อ่านที่ศูนย์กลางซึ่งเป็น

ให้คำนิยามว่าเป็นคำที่ใช้แทนกันได้ หมายถึง “กลุ่มบุคคลที่นัดพบกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อพูดคุยเรื่องหนังสือที่ทุกคนในกลุ่มอ่านมา” (สำนวนแปลเป็นของผู้วิจัย)

⁴ ได้รับการสนับสนุนจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

⁵ ตามนิยามของเดวิด แดมรอส วรรณกรรมโลก (world literature) หมายถึงผลงานใด ๆ ก็ตามที่ไหลเวียนอย่างต่อเนื่องอยู่ใน “ระบบวรรณกรรมนอกวัฒนธรรมดั้งเดิมของมัน” (Damrosch, 2003, p. 4)

⁶ มีทั้งสิ้น 6 เล่ม เรียงตามลำดับการเก็บข้อมูล ดังนี้ 1. สมิงสำแดง (ไลต์เฮาส์, 2561) แปลจาก *Lelaki Harimau* (2004) ของ Eka Kurniawan 2. ยัญพิธีเชือดแพะ (บทจร, 2560) แปลจาก *The Feast of the Goat* (2000) ของ Mario Vargas Llosa 3. ท่งกุลลูกใหม่ (อ่าน, 2562) แปลจาก *El Llano en Llamas* (1953) ของ Juan Rulfo 4. ร้าวรานในวาร์วัน (มติชน, 2561) แปลจาก *The Glass Palace* (2000) ของ Amitav Ghosh 5. เพื่อนคนเก่ง (อ่านอีตาเลีย, 2561) แปลจาก *My Brilliant Friend* (2011) ของ Elena Ferrante 6. หิมะ (บทจร, 2560) แปลจาก *Snow* (2002) ของ Orhan Pamuk

กลุ่มเป้าหมายใหญ่ของงานวรรณกรรมโลก ข้อมูลการอ่านของพวกเขาจึงอาจช่วยให้เห็นเค้าลางของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวบทกับผู้อ่านในบริบทเฉพาะและผลกระทบที่ตัวบทมีต่อผู้อ่านกลุ่มนั้น ๆ ทั้งนี้ แม้ว่า “กลุ่มนัดอ่าน” จะเป็นกิจกรรมที่คนทั่วไปรู้จักดี และเป็นที่นิยมเป็นอย่างมากในต่างประเทศ โดยเฉพาะในประเทศแถบซีกโลกเหนือ แต่จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า กิจกรรมดังกล่าวไม่ได้รับการส่งเสริมหรือพูดถึงมากนักในประเทศไทย ผู้วิจัยจึงได้ขอความร่วมมือจากสำนักพิมพ์ “บทจร” (<https://bodthajorn.com/>) ซึ่งเป็นสำนักพิมพ์อิสระที่มีประสบการณ์ด้านการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับหนังสือ ในการจัดกลุ่มนัดอ่านร่วมกัน ภายใต้ชื่อโครงการ “อ่านออกเสียง” (Read Aloud) เพื่อสร้างพื้นที่ของการอ่านและเก็บข้อมูลการพูดคุยเกี่ยวกับวรรณกรรมโลกของผู้เข้าร่วมไปพร้อมกัน รูปแบบของกิจกรรมเป็นการแลกเปลี่ยนความเห็นเกี่ยวกับหนังสือที่อ่านในแต่ละครั้ง โดยมีผู้นำสนทนาซึ่งไม่ใช่ตัวผู้วิจัยทำหน้าที่ชักชวนผู้เข้าร่วมให้แสดงความคิดเห็นและสานต่อประเด็นสนทนาที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง ขณะที่ผู้วิจัย ทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) โดยร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวงสนทนาโดยเปิดเผย ทิศทางของบทสนทนาเป็นไปตามสิ่งที่ผู้เข้าร่วมหยิบยกมาพูดคุย ไม่มีการตั้งประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า อย่างไรก็ตาม ในการประชาสัมพันธ์ชักชวนผู้เข้าร่วมผ่านทางหน้าเพจ Facebook ในแต่ละครั้ง ผู้จัดงานใช้วิธีตั้งคำถาม 1 คำถามเกี่ยวกับหนังสือที่ใช้อ่าน เพื่อให้ผู้สนใจเข้ามาแจ้งความจำนงค์ในการร่วมกิจกรรมผ่านการตอบคำถาม⁷ ซึ่งอาจมีส่วนกำหนดความคาดหวังของคนอ่านเกี่ยวกับเนื้อเรื่องในหนังสืออยู่ไม่มากนัก

การเก็บข้อมูลมีขึ้นในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2562 รวมทั้งสิ้น 6 ครั้ง ที่ร้าน Chibi Chibi Cafe & Atelier ซอยรางน้ำ ถนนพญาไท ตัวเลขผู้เข้าร่วมแต่ละครั้งประมาณ 10-15 คน ใกล้เคียงกับข้อมูลที่เบนเวล (Benwell, 2009) ได้จากการสำรวจกลุ่มนัดอ่าน 16 กลุ่ม ใน 7 ประเทศ ซึ่งมีคนเข้าร่วมแต่ละครั้งไม่เกิน 12 คน ในแง่กลุ่มประชากร แม้ว่าจะไม่ได้มีการคัดกรองผู้เข้าร่วมกิจกรรม แต่การจัดกลุ่มนัดอ่านในวันหยุดสุดสัปดาห์ที่ร้านกาแฟใจกลางกรุงเทพฯ และการประชาสัมพันธ์ผ่านทางช่องทางเดียวคือเครือข่ายสังคมออนไลน์ ได้สร้างข้อจำกัดซึ่งกันผู้อ่านจำนวนหนึ่งออกไป นั่นคือผู้อ่านที่ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตในชีวิตประจำวัน ไม่มีเวลาว่างในวันหยุด และ/หรือไม่สามารถเดินทางมายังสถานที่จัดงานได้ ในทางกลับกัน ผู้ที่มาร่วมกิจกรรมคือกลุ่มคนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้สะดวก มีเวลาหรือโอกาสในการอ่านหนังสือและทำกิจกรรมซึ่งไม่ก่อให้เกิดรายได้ในวันสุดสัปดาห์ รวมถึงมีความสามารถในการเดินทางทั้งในรูปแบบการขนส่งสาธารณะและการใช้รถส่วนตัว⁸ หากใช้นิยามของกริสวอลด์ (Griswold, 2008, p. 37) คนกลุ่มนี้อาจจัดได้ว่าสังกัดอยู่ใน “ชนชั้นนักอ่าน” (reading class) ซึ่งมีลักษณะร่วมเฉพาะกลุ่มที่คล้ายคลึงกันทั่วโลก คือมีการศึกษาและมักเป็นคนเมืองที่มีสถานะทางสังคมสูงกว่าคนส่วนใหญ่ พวกเขามี “ต้นทุน” ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ และสถานะทางเศรษฐกิจ ที่เอื้อให้อ่านหนังสือได้ ไม่ว่าจะเป็นการอ่านคนเดียวหรืออ่านเป็นกลุ่ม ข้อมูล “การอ่าน” ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม “อ่านออกเสียง” จึงไม่ได้สะท้อนพฤติกรรมกรรมการอ่านของคนไทยทั้งหมด หากแต่เป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่า “ชนชั้นนักอ่าน” ของไทย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นชนชั้นกลางใน

⁷ ดูข้อมูลการประชาสัมพันธ์และรายละเอียดกิจกรรมได้ที่ <https://web.facebook.com/wereadaloud/>

⁸ สถานที่จัดงานห่างจากอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิประมาณ 800 เมตร และมีที่จอดรถ

เมืองที่มีการศึกษา เข้าถึงตัวบทที่ว่าด้วยเรื่องราวของคนและ/หรือเหตุการณ์ในพื้นที่ชายขอบต่าง ๆ ของโลก อย่างไร

ในบรรดาผลงานวรรณกรรมโลกทั้ง 6 เล่มที่ผู้วิจัยเลือกมาใช้ในกลุ่ม “อ่านออกเสียง” มีนวนิยาย 2 เล่มที่ผู้เข้าร่วมชื่นชอบกันอย่างเกือบเป็นเอกฉันท์ โดยสะท้อนออกมาอย่างชัดเจนในบทสนทนาที่ให้น้ำหนักกับมิติต่าง ๆ ภายในตัวบทมากกว่าสิ่งที่อยู่นอกตัวบท เล่มแรกคือ *ร้าวรานในวารวัน* (2561) แปลจาก *The Glass Palace* (2543) ของอมิตาฟ โกช (Amitav Ghosh) ว่าด้วยประวัติศาสตร์ของครอบครัวชาวอินเดียและพม่า ซึ่งถูกนำเสนอคู่ขนานไปกับประวัติศาสตร์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในพม่า อินเดีย และมาลายา นับตั้งแต่พม่าตกเป็นเมืองขึ้นของจักรวรรดิอังกฤษในฐานะส่วนหนึ่งของอินเดียในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เล่มที่สองคือ *เพื่อนคนเก่ง* (2561) แปลจาก *My Brilliant Friend* (2554) ของเอลนา แฟร์รานเต (Elena Ferrante) เป็นนวนิยายเล่มแรกของหนังสือชุด Neapolitan Novels ที่โด่งดังมากในยุโรปและอเมริกาเหนือ ว่าด้วยการเติบโตของเด็กผู้หญิงเพื่อนรัก 2 คน ในชุมชนชานเมืองเนเปิลส์ ท่ามกลางความขัดแย้งและความรุนแรงทั้งในระดับส่วนตัว ครอบครัว และสังคม ในแง่เนื้อหา นวนิยายทั้งสองเล่มนำเสนอเรื่องราวที่เรียกได้ว่าแตกต่างกันแทบจะโดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นมิติของเหตุการณ์ ตัวละคร ช่วงเวลา หรือสถานที่ ขณะที่ *ร้าวรานในวารวัน* เป็นนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ที่มีฉากหลังอยู่แถบประเทศเพื่อนบ้านของไทย *เพื่อนคนเก่ง* พูดถึงชีวิตส่วนตัวของเด็กหญิงยากจนชาวอิตาลีที่อยู่ยอก็คอกโลก อย่างไรก็ตาม ผู้เข้าร่วมกลุ่มอ่านในกิจกรรมทั้งสองครั้ง ซึ่งประกอบด้วยทั้งขาประจำ (มาซ้ำ) และขาจร (มาครั้งใดครั้งหนึ่ง) แสดงความประทับใจต่อตัวบทในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยให้ความสำคัญกับ “ความสมจริง” และมิติต่าง ๆ ภายในตัวบทที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงในชีวิตของพวกเขา ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์และในแง่อารมณ์ความรู้สึก จุดร่วมดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รูปแบบการประพันธ์ น่าจะมีผลต่อประสบการณ์การอ่านของกลุ่ม “อ่านออกเสียง” ไม่น่าจะน้อย เนื่องจากตัวบททั้งสองชิ้นมีคุณลักษณะสอดคล้องกับขนบการประพันธ์แนวสัจนิยม (realism) ซึ่งแตกต่างจากตัวบทอีกสี่ชิ้นที่เหลือในโครงการวิจัย⁹

ในบทความนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์บทสนทนาของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสองครั้ง เพื่อสำรวจวิธีที่ผู้อ่านเชื่อมโยงตนเองกับตัวบท ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบภายใต้เงื่อนไขของตัวบทแนวสัจนิยมที่ทำให้เส้นแบ่งระหว่างเรื่องจริง (fact) กับเรื่องแต่ง (fiction) พร่าเลือน นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังอยากเสนอความเป็นไปได้ที่ผู้อ่านงานทั้งสองชิ้นจะพัฒนาความรู้สึกเข้าอกเข้าใจ (empathy)¹⁰ ต่อ “ผู้อื่น” ทางชาติพันธุ์และชนชั้น จากกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทั้งกับตัวบทและระหว่างผู้เข้าร่วมกลุ่มอ่านด้วยกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึง

⁹ ตัวบทอีกสี่ชิ้นคือ *สมิงสำแดง* *ยัญพิธีเชือดแพะ* *ทุ่งกุลาลูกใหม่* และ *หิมะ* มีรูปแบบการประพันธ์และ/หรือการแปลที่ยั่วล้อกับการรับรู้ความจริงของผู้อ่านในลักษณะที่ต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอาไว้ในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

¹⁰ ผู้วิจัยเลือกแปล empathy (ความสามารถในการเข้าใจความรู้สึกหรือประสบการณ์ของผู้อื่น) ว่าเป็น “ความเข้าอกเข้าใจ” เพื่อแยกความแตกต่างกับ sympathy (ความรู้สึกสงสารหรือโศกเศร้าไปกับความทุกข์ของผู้อื่น) ซึ่งจะใกล้เคียงกับคำว่า “เห็นอกเห็นใจ” มากกว่า (ดูเพิ่มเติมใน *Oxford Advanced Learner's Dictionary*)

พลังทางสังคมของงานวรรณกรรมและสร้างข้อถกเถียงว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีวรรณกรรมกับผลกระทบต่อผู้อ่าน

ร้าวรานในวารวัน: “โลกภายนอก” และการทับทิมตัวตน (identification)

สำหรับผู้อ่านทั่วโลก *ร้าวรานในวารวัน* ถือว่าโด่งดังในระดับกลาง ๆ ห่างไกลจากกระแสความนิยมของ *เพื่อนคนเก่ง* นับสิบเท่า¹¹ อย่างไรก็ตาม มันได้รับการตอบรับจากกลุ่ม “อ่านออกเสียง” อย่างอบอุ่น ผู้เข้าร่วมขาประจำคนหนึ่งถึงกับบอกว่า “เป็นเล่มแรกของปีที่รู้สึกว่าคุณขนาดนี้ อดตาหลับขับตานอนอ่าน” ขณะที่หลายคนแสดงความประทับใจในวิธีการเล่าเรื่องที่สร้างภาพอันสมจริงทั้งในส่วนประวัติศาสตร์ยุคอาณานิคมและรายละเอียดของเหตุการณ์ต่าง ๆ

- 1) ผู้อ่าน A: ที่บอกว่า ในต้นยางทุกต้นมีเลือดคนอินเดียอยู่ เราเห็นภาพนี้จริง ๆ
- 2) ผู้อ่าน B: คำบรรยายรายละเอียดออกมาได้เป๊ะมาก เรารู้สึกได้ว่าเค้าทำการบ้านมาดีมาก ไม่ใช่ นั่งเทียนเขียน ทำให้เราเห็นภาพแจ่มชัด
- 3) ผู้อ่าน C: เล่มนี้ชอบในรายละเอียดและบทสนทนาเล็ก ๆ น้อย ๆ มาก เพราะมันคือคนจริง ๆ

สืบเนื่องจากอานุภาพของความสมจริง (realistic effect) กลุ่มใช้เวลาพอสมควรไปกับการยกฉากที่สนใจมาพูดคุยกัน และวิพากษ์วิจารณ์ตัวละครหลายตัว ทั้งในแง่ลักษณะนิสัยตามท้องเรื่อง เช่น จุดยืนทางการเมืองและการตัดสินใจของตัวละครเอกในสถานการณ์คับขัน และในแง่ความสมจริงในฐานะตัวละครสมมติ แม้ตัวบทจะมีกลิ่นอายของนิยายแนวเร้าอารมณ์ (melodrama) แต่ผู้อ่านกลับให้ความสนใจกับ “โลกภายนอก” คือมิติทางสังคมและประวัติศาสตร์ของเนื้อเรื่อง มากกว่า “โลกภายใน” ของตัวละคร และมองเห็นประเด็นต่าง ๆ ที่ในทางวิชาการอาจจัดได้ว่าเป็นประเด็น “หลังอาณานิคม” (postcolonial) ไม่ว่าจะเป็นความซับซ้อนของปัญหาความขัดแย้งภายในประเทศพม่าที่มีรากฐานมาจากลัทธิอาณานิคม การที่คนในประเทศเพื่อนบ้านอย่างพม่าและอินเดียต้องต่อสู้กันเองภายใต้อำนาจของจักรวรรดิ การกดขี่กันเป็นชั้น ๆ ในหลายระดับผ่านทางอำนาจของเจ้าอาณานิคมและนายทุนท้องถิ่น ความกำกวมในอัตลักษณ์ ภาวะวิกฤติอัตลักษณ์ ฯลฯ จนดูเหมือนว่าผู้อ่านได้หลอมรวมโลกความจริงกับโลกในนิยายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมองเห็นตัวละครในฐานะมนุษย์หรือบุคคลในประวัติศาสตร์ที่มีอยู่จริง

¹¹ อ้างอิงข้อมูลจากเว็บไซต์ Goodreads (goodreads.com) ชุมชนนักอ่านและฐานข้อมูลออนไลน์ที่มีสมาชิกทั่วโลกราวหนึ่งร้อยล้านคน โดย *ร้าวรานในวารวัน* (*The Glass Palace*) มีผู้เข้าไปให้คะแนน (rating) จำนวน 24,277 รายการ เขียนรีวิว 1,835 รายการ ส่วน *เพื่อนคนเก่ง* (*My Brilliant Friend*) มีผู้ให้คะแนนจำนวน 257,198 รายการ เขียนรีวิว 22,503 รายการ (เข้าถึงเมื่อเดือนพฤษภาคม 2565)

สิ่งที่น่าสนใจก็คือ ผู้อ่านหลายคนแสดงออกอย่างชัดเจนว่าพวกเขาไม่ได้เพียงแค่กำลังเรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติอื่นและคนอื่นที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับตนเอง หากแต่กำลังเติมเต็มส่วนที่ขาดหายไปในเรื่องความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยรวมไปถึงชุมชนและสภาพแวดล้อมรอบตัว

- 1) ผู้อ่าน B: มันเป็นการมองจากอีกมุมที่เราไม่คุ้นเคยเพราะเราไม่ได้ถูกปลูกฝังมาแบบนี้ เราโตมากับความคิดว่าเรามีอะไร ๆ เป็นของเราเอง คิดมาเอง
- 2) ผู้อ่าน C: พอมาอ่านแล้วรู้สึกวุ่นวายในไทยมันไม่มีงานแบบนี้ให้เราอ่าน แล้วก็ทำให้เราอยากไปหาข้อมูลอ่านเพิ่ม อีกอันที่รู้สึกตลอดคือคนที่ไปเจ้าอาณานิคมมาอ่านเค้าจะรู้สึกยังไง

...

เราเลยเห็นภาพว่าภูมิภาคอุษาคเนย์จริง ๆ แล้วมีประวัติศาสตร์ร่วมกันแต่เราเรียนมันแยกกัน บ้านเราเองก็อยู่ใต้แต่เราก็ไม่เคยรู้เลยเรื่องป็นัง มะละกา บ้านก็เป็นสวนยาง มันเลยเชื่อมกันมากที่ตอนแรกเป็นต้นสัก แล้วก็ไปสวนยาง เลยชอบมากที่เค้าหยิบเรื่องราวมาร้อยกันจนทำให้เรามองเห็นว่าประวัติศาสตร์มันกลม ๆ

- 3) ผู้อ่าน D: เรารู้สึก touch กับตัวละครรุ่นที่ 2 คือรุ่นลูกของดินู พวกที่ไม่รู้ว่าตัวเองเป็นใครคืออะไร เราเองในฐานะลูกหลานของ migrant ก็รู้สึกแบบนั้นบ้างบางครั้ง . . . เราว่าที่ touch เราคือพวกมลายูที่ใกล้เรามาก แล้วเราไม่เคยรู้ แม้แต่เรื่องการค้าทาสเพื่อเอามาทำงานในสวนยาง

จะเห็นได้ว่า ผู้อ่านมีปฏิสัมพันธ์กับตัวบทในหลายระดับ เนื้อหาในนวนิยายนำไปสู่การทบทวนประสบการณ์การอ่านวรรณกรรมไทยของตนเอง มุมมองของการเล่าเรื่องทำให้ได้สะท้อนความคิด-ความเชื่อที่ถูกปลูกฝังมาในฐานะคนไทย ขณะที่บริบททางประวัติศาสตร์ของเรื่อง แม้ไม่ได้อ้างอิงถึงประเทศไทยโดยตรงแต่กลับทำให้ผู้อ่านเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างไทยกับประเทศในภูมิภาคเดียวกัน จนอาจกล่าวได้ว่า ถึงแม้กลุ่มผู้อ่านในฐานะคนไทยจะไม่ได้มีประวัติศาสตร์อาณานิคมร่วมกับตัวละครในเรื่อง แต่ก็ไม่ได้รู้สึกแปลกแยกจากตัวบทในทางกลับกัน ผู้อ่านมองเห็นประวัติศาสตร์ของประเทศในบริบทใหม่ที่กว้างกว่าขอบเขตชาติ และมีแนวโน้มจะจัดวางตนเองในตำแหน่งที่ใกล้เคียงกับประเทศอดีตอาณานิคม นอกจากนี้ คำถามของผู้อ่านที่ว่า “คนที่ไปเจ้าอาณานิคมมาอ่านเค้าจะรู้สึกยังไง” ยังแสดงให้เห็นถึงตำแหน่งแห่งที่ในฐานะผู้อ่าน ที่แม้ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศอดีตอาณานิคมแต่ก็รู้สึก “เป็นอื่น” กับสายตาของเจ้าอาณานิคม นัยก็คือ ผู้พูดเชื่อว่าตนเองสามารถมองเห็น เข้าใจ หรือมีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกับตัวละครชาวพม่าและอินเดียในเรื่อง มากกว่าผู้อ่านจากประเทศอดีตเจ้าอาณานิคม ยิ่งไปกว่านั้น ความเห็นของผู้อ่านบางคนแสดงให้เห็นว่าพวกเขาสามารถทาบทับประสบการณ์ส่วนบุคคลกับตัวละครได้ จากข้อความด้านบน ผู้อ่านที่มีภูมิหลังทางสังคมเป็นคนภาคใต้หรือเป็นลูกหลานผู้อพยพ (migrant)¹² อยู่ในสถานะได้เปรียบ เมื่อเทียบกับผู้อ่านที่ไม่รู้สึกแปลกแยกในด้านเชื้อชาติเมื่อใช้ชีวิตในประเทศไทย ในแง่นี้ ตัวบทนวนิยายไม่เพียงทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง

¹² ในที่นี้ ผู้พูดน่าจะหมายถึง immigrant (ผู้อพยพที่มาตั้งถิ่นฐานถาวร)

ในฐานะสมาชิกของชาติไทยกับผู้อื่นที่อยู่นอกขอบเขตชาติ แต่ก็นำไปสู่การแสดงออกถึงความแตกต่างภายในกลุ่มอ่านที่ส่งผลต่อระดับความใกล้ชิดกับตัวบทที่แตกต่างกันและมุมมองที่หลากหลาย

นอกเหนือไปจากมิติของความใกล้ชิดทางประวัติศาสตร์ อีกองค์ประกอบหนึ่งของตัวนวนิยายที่ทำให้ผู้อ่านในวงสนทนารู้สึกเชื่อมโยงได้ ก็คือจุดศูนย์กลาง (focal point) ของเรื่องหรือตัวดำเนินเรื่องที่เป็นคน “ธรรมดา” แทนที่จะเป็นชนชั้นนำตามที่มักจะคุ้นเคยกันในงานอิงประวัติศาสตร์

- 1) ผู้อ่าน E: ส่วนใหญ่หนังสือที่เกี่ยวกับพม่าจะเป็นเรื่องชนชั้นนำเยอะ แต่นี้เป็นเรื่องชาวบ้าน เลย์รู้สึกว่าได้เห็นภาพ
- 2) ผู้อ่าน B: สมัยผมเด็กกว่านี้อาจจะมองว่ามันน่าเบื่อก็ได้ แต่ตอนนี้มันคนทำมาหากิน คนกำลังตั้งเนื้อตั้งตัว เราก็จะรู้สึกใกล้กับมันมากกว่า เพราะตัวละครมันกำลังลงหลักปักฐาน สร้างเนื้อสร้างตัว ทำธุรกิจ หลอกชาวบ้าน อะไรต่าง ๆ

การที่ผู้อ่านรู้สึก “เห็นภาพ” หรือ “ใกล้” กับตัวบทมากกว่างานอื่น ๆ ที่พวกเขารู้จักหรือเคยอ่าน แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดทางชนชั้นระหว่างตัวละครที่เป็นเจ้าของมุมมองในการเล่าเรื่องกับตัวผู้อ่าน เนื่องจากตัวบทนวนิยายนำเสนอภาพชีวิตของครอบครัวชนชั้นกลางที่มีสถานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีเป็นหลัก แม้ว่าผู้อ่านจะไม่ได้พูดออกมาอย่างชัดเจน แต่สถานะดังกล่าวของตัวละครน่าจะทำให้ผู้อ่านที่สังกัดอยู่ในชนชั้นเดียวกันกับพวกเขาสามารถเกิดกระบวนการทาบพันตัวตน (identification) ได้ง่ายขึ้นไม่มากนักน้อย น่าสนใจว่า ผู้อ่านทั้งสองคนต่างเลือกใช้คำว่า “ชาวบ้าน” ซึ่งสื่อความหมายถึงทั้งคนธรรมดาสามัญ ไม่มียศถาบรรดาศักดิ์ (กรณี E) และคนอื่นที่ไม่ใช่ตัวเอง (กรณี B) อย่างไรก็ตาม “ชาวบ้าน” ของทั้งสองคน ไม่สามารถตีความได้ว่าเป็น “ผู้ที่มีชีวิตแบบเรียบง่าย ธรรมดา มักจะด้อยการศึกษา”¹³ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับตัวละครหลักของเรื่อง และไม่ใช่ว่าผู้อ่านเห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ของพวกเขา การแสดงออกถึงความเชื่อมโยง (connection) กับตัวละคร จึงเป็นการแสดงออกถึงความไม่เชื่อมโยง (disconnection) กับกลุ่มอัตลักษณ์อื่น ๆ เช่น ชนชั้นล่างที่มีวิถีชีวิตและปัญหาคนละแบบกับชนชั้นกลางในสังคมของผู้อ่านไปพร้อม ๆ กัน

ในช่วงท้ายของบทสนทนา หนึ่งในผู้เข้าร่วมได้ถามความคิดเห็นจากคนอื่น ๆ ว่าพวกเขาคิดว่า “เราโชคดีหรือโชคร้าย” ที่ประเทศไทยไม่เคยตกเป็นอาณานิคม ซึ่งถือว่าเป็นอีกตัวอย่างของการเชื่อมโยงเรื่องราวที่อ่านเข้ากับบริบททางสังคมของกลุ่มอ่าน คำตอบและเหตุผลประกอบของผู้เข้าร่วม แสดงให้เห็นมุมมองและโลกทัศน์ที่ผู้อ่านแต่ละคนพามาเจอกับตัวบทและคนอื่น ๆ

- 1) ผู้อ่าน E: ส่วนตัวก็คิดว่าโชคดีนะ เพราะอย่างน้อยก็ไม่อยู่ในภาวะที่ถูกกดขี่ เพราะพวกภาพจำที่เจ็บปวดนี้มันติดตาเลยนะ เป็นเราถ้าอยู่ภาวะอรชุนก็ไม่ว่างจะตัดสินใจยังไง

¹³ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554

- 2) ผู้อ่าน F: คิดว่าไม่เป็นตึกว่าอยู่แล้ว เพราะมันก็มีอาณานิคมหลายแบบ อินเดียบอกมาเองก็ต่างกัน
- 3) ผู้อ่าน G: ผมว่ามันโชคดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับชนชั้นมากกว่า ชนชั้นที่ได้ประโยชน์ หรือเสีย

แม้ว่าทั้งผู้อ่าน E และ F จะมีคำตอบเดียวกัน แต่ E ประเมินสถานการณ์ผ่านการเอาตัวเองเข้าไปแทนที่ตัวละครในเรื่อง และเน้นให้ความสำคัญกับมิติด้านความรู้สึก ส่วน F ให้เหตุผลโดยอ้างอิงชุดความรู้เกี่ยวกับรูปแบบอาณานิคมที่เขารู้จัก ขณะที่ G มีคำตอบที่แตกต่างออกไป เนื่องจากมองผ่านแว่นทางชนชั้นว่าอาณานิคมอาจไม่ได้ส่งผลกระทบต่อคนในชาติเดียวกันในลักษณะเดียวกันเสมอไป คำตอบของ G ได้ปูทางสำหรับการสะท้อนตัวเองของสมาชิกกลุ่มอ่านในฐานะชนชั้นกลาง

ผู้อ่าน H: เรามองว่าในฐานะที่เป็นชนชั้นกลาง ถ้าประเทศไทยเป็นอาณานิคมเราอาจจะมีโอกาสมากกว่า เพราะก็จะมีการตั้งโรงเรียน เราก็จะได้เรียน

ผู้อ่าน I: ใจร้าย

ผู้อ่าน J: อาจจะได้เป็นแบบราชกุมารก็ได้นะ

ผู้อ่าน I: เราก็จะได้รวย

บทสนทนาโต้ตอบดังกล่าว เห็นได้ชัดว่ามีลักษณะยั่วล้อ ที่เล่นทีจริง แต่ก็บ่งบอกถึงการตระหนักรู้เกี่ยวกับสถานะและอิทธิพลของตนเองของกลุ่มผู้อ่าน ท่าทีในการวิพากษ์ตนเองนี้ แม้ไม่ได้ถูกกระตุ้นจากตัวบทโดยตรง แต่ก็สอดคล้องไปกับเรื่องราวของตัวละครเอกที่มีโอกาสเลื่อนชนชั้นทางสังคมเพราะการเข้ามาของจักรวรรดิอังกฤษและทุนนิยม แสดงให้เห็นถึงการก้าวข้ามไปมาอย่างสลับไหลระหว่างชีวิตในนิยายกับชีวิตของผู้อ่าน จึงอาจกล่าวได้ว่า *ร้าวรานในวารวัน* นำพาบริบททางประวัติศาสตร์ของโลกเข้ามาปะทะกับตัวตนของผู้อ่านในฐานะสมาชิกของชาติไทยผ่านทางเรื่องเล่าที่สร้างความรู้สึสมจริง โดยมีความใกล้ชิดทั้งด้านพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และชนชั้นของผู้อ่านเป็นตัวช่วยสำคัญ และในกระบวนการนี้ ได้สร้างความหมายหรือนัยของตัวบทที่สะท้อนลักษณะที่จำเพาะเจาะจงของบริบทการอ่าน รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้อ่านได้สะท้อนย้อนคิดเกี่ยวกับมุมมองต่อสังคมและโลกที่ตนเองอาศัยอยู่

เพื่อนคนเก่ง: “โลกภายใน” และการกลับมุมมอง (perspective-taking)

ในแง่เนื้อหา *ร้าวรานในวารวัน* กับ *เพื่อนคนเก่ง* แตกต่างกันโดยแทบจะสิ้นเชิง ขณะที่เล่มแรกพูดถึงเรื่องราวที่กว้างขวางทั้งพื้นที่ (พม่า อินเดีย มาลายา) และเวลา (ปลายศตวรรษที่ 19 ถึงปลายศตวรรษที่ 20) เล่มหลังกลับว่าด้วยคนตัวเล็ก ๆ ในสังคมชนบทของอิตาลีในช่วงเวลาไม่กี่ปี อย่างไรก็ตาม *เพื่อนคนเก่ง* ได้รับคำชื่นชมจากผู้เข้าร่วมอย่างมากในเรื่องความ “สมจริง” (realistic) เช่นเดียวกันกับ *ร้าวรานในวารวัน* ถึงแม้มันจะแทบไม่ได้พูดถึงมิติทางประวัติศาสตร์ของประเทศอิตาลียุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จากบท

สนทนาของกลุ่มอ่าน ผู้วิจัยเห็นว่าจุดเด่นของนวนิยายเล่มนี้ อยู่ที่การสำรวจอารมณ์ความรู้สึกภายในของตัวละครได้อย่างลึกซึ้งละเอียดลออ ไม่ว่าจะเป็นความสับสน ความอิจฉา หรือความปรารถนาทางเพศ ฯลฯ ทำให้ผู้อ่านหลายคนรู้สึกเชื่อในความ “จริง” และสมเหตุสมผลของตัวละคร จนกระทั่งเส้นแบ่งระหว่างโลกในนวนิยายและโลกของพวกเขาพร่าเลือน

- 1) ผู้อ่าน A: นี้นิยายไข่ม้อย ไม่ใช่เรื่องจริงนะ
- 2) ผู้อ่าน B: เพื่อนในชีวิตจริง ๆ มันเป็นแบบนี้ แต่มันไม่ค่อยมีการนำเสนอในหนังสือ¹⁴
- 3) ผู้อ่าน C: รู้สึกว่ามันจริงในอีกรูปแบบหนึ่งในแบบที่เราไม่คุ้นเคย เราเลยคิดว่ามันเจ๋งดี

ผู้อ่านคนหนึ่ง ซึ่งได้เข้าร่วมกลุ่มอ่านของ *รวรรณในวารวัน* ด้วย ได้อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างนวนิยายทั้งสองเรื่องไว้อย่างชัดเจน

“เราเองมองว่าเรื่องนี้มีความเยอะ เพียงแต่ไม่ใช่ความเยอะของการบรรยายอธิบาย เหมือน *Glass Palace*¹⁵ เป็นสถานที่อะไรอย่างงี้ไข่ม้อย แต่อันนี้มันเป็นความรู้สึกนึกคิดที่คิดไปเรื่อย ๆ ความคิดกระจุ่มกระจิมคิดเล็กคิดน้อยไปเรื่อยมาก เราชอบมากเพราะเราเป็นคนแบบนั้น . . . เราคิดว่าเราอาจจะมี sensibility อะไรบางอย่างของตัวเองที่คล้าย ๆ ผู้เล่า คือเลอ”

ในแง่ “ความสมจริง” ไม่ได้มาจากการให้บริบททางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องแม่นยำ หรือการบรรยายสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็น “โลกภายนอก” ได้อย่างชัดเจนเห็นภาพ แต่มาจากการนำเสนอ “โลกภายใน” ของตัวละครที่เอื้อให้ผู้อ่านบางคนทาบทับตนเอง (identify) ได้อย่างแนบสนิท แม้ว่าจะไม่มีพื้นเพทางสังคมและประวัติศาสตร์ใด ๆ ร่วมกับตัวละครเลยก็ตาม คุณลักษณะดังกล่าวของหนังสือ ทำงานกับผู้อ่านแตกต่างจากนวนิยายแนวอิงประวัติศาสตร์อย่างเห็นได้ชัด เพราะในขณะที่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ถูกนำเสนอผ่านเรื่องแต่ง ช่วยขยายขยายขอบเขตความรู้ความเข้าใจของคนอ่านเกี่ยวกับประเทศชาติและสิ่งรอบตัว เรื่องราวชีวิตของเลอและลิล่า เด็กผู้หญิงต่างจังหวัดตัวเล็ก ๆ สัมผัสกับความรู้สึกของคนอ่าน ที่บรรยายประสบการณ์การอ่านของตนว่า “อ่านไปสะเทือนใจไป แต่หยุดไม่ได้”, “เศร้าแบบซึมลึก” และ “ทิ่มแทง” จนบางคนถึงกับตั้งใจว่าจะ “ไม่มีรอบที่สองในชีวิต”

อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านในกลุ่มสนทนามีระดับของความรู้สึกเชื่อมโยงกับตัวบทที่แตกต่างกันไป แสดงให้เห็นถึงมิติที่ซับซ้อนของการเข้าถึงตัวบทที่ขึ้นอยู่กับพื้นเพและสถานะทางสังคมของแต่ละบุคคล ทั้งนี้ แม้แต่มุมมองการอ่านที่เหมือนจะเป็น “ส่วนตัว” เช่น ลักษณะนิสัยที่คล้ายคลึงกับตัวละครดังที่ได้ยกตัวอย่างไปข้างต้น ก็ยังมีมิติทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสังเกตว่า ผู้ที่เชื่อมโยงตนเองกับผู้เล่าเรื่องและตัวละครเอกที่เป็นเพศหญิงผ่านทางประสบการณ์ชีวิตของตน ล้วนแล้วแต่เป็นเพศหญิง แม้ว่าจะไม่ได้เอ่ยถึงมิติด้านเพศ

¹⁴ สังเกตว่าผู้อ่าน *รวรรณในวารวัน* ก็แสดงความเห็นในลักษณะเดียวกันนี้ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าตัวบทที่พวกเขาคุ้นเคยจากประสบการณ์การอ่านในประเทศไทยบกร่องในการสะท้อน “ความจริง” ของชีวิตพวกเขา

¹⁵ ชื่อภาษาอังกฤษของ *รวรรณในวารวัน*

ออกมาอย่างชัดเจนก็ตาม คำถามว่าด้วย “ความเป็นหญิง” (femininity) ของนวนิยาย ปรากฏขึ้นอยู่เป็นระยะ ซึ่งทำให้ความแตกต่างด้านมุมมองระหว่างผู้อ่านเพศหญิงกับเพศชายปรากฏออกมา

- 1) ผู้อ่าน D: เนี่ยตรงนี้ที่บอกว่ามันผู้หญิงผู้หญิงอะคะ ไม่ได้จะบอกว่ามันเกิดเฉพาะในเพศหญิงนะ แต่เราค่อนข้างเชื่อว่างานเขียนของผู้หญิงมันแตกต่างจากงานของผู้ชาย ความรู้สึกบางอย่างมันเกิดขึ้นได้กับทั้งผู้หญิงและผู้ชายก็จริง แต่มันมีประสบการณ์บางอย่างที่จะถูกยึดเยียดมาให้ผู้หญิงต้องคิด ต้องรู้สึกกับมันตลอดเวลา
- 2) ผู้อ่าน B: แล้วฉากที่ชอบมากคือฉากที่ประจำเดือนมาแล้วต้องไปบอกเพื่อนอะ เพราะมัน big deal มาก ๆ อะ มันจริงนะ
- 3) ผู้อ่าน E: อย่างประเด็นประจำเดือนมาแล้วอวดกัน ผมก็ไม่เคยรู้มาก่อนเหมือนกัน มันชนะแล้วมันยังโงะ เราไม่เข้าใจเซนส์ของการชนะอันนั้น

แม้ว่าเรื่องราวในนวนิยายจะไม่ได้ทำให้ผู้อ่านเพศชาย “รู้สึกว่ามันห่างไกลจนสัมผัสไม่ได้” แต่พวกเขาก็ยอมรับว่ามีจุดที่ตนไม่สามารถเข้าใจได้ การอภิปรายกันอย่างตรงไปตรงมา ถึงมุมมองที่แตกต่างอันเป็นผลมาจากประสบการณ์ชีวิตที่ถูกกำกับโดยอัตลักษณ์ทางเพศ ช่วยพาวางสนทนาไปสู่ความ “เข้าใจ” ถึงความ “ไม่เข้าใจ” กันและกันได้ในระดับหนึ่ง รวมทั้งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในเชิงเปรียบเทียบ เช่น การที่วัยรุ่นผู้ชายแข่งกันสูบบุหรี่เหมือนกับที่ผู้หญิงแข่งกันมีประจำเดือน ซึ่งต่างก็สะท้อนความปรารถนาที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ในรูปแบบที่ถูกหล่อหลอมมาภายใต้สังคมที่แบ่งแยกบทบาททางเพศอย่างชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ผู้อ่านเพศหญิงจะสามารถเชื่อมโยงตัวเองกับตัวละครเอกได้ง่ายกว่าผู้อ่านที่มีอัตลักษณ์ทางเพศอื่น แต่การสนทนาในกลุ่มอ่าน เื่อให้ผู้เข้าร่วมทุกคนสามารถสัมผัสได้ถึงบรรยากาศทางสังคมที่ผู้หญิงอยู่ในสถานะถูกกดขี่ได้ ดังเช่นที่ผู้อ่านชายคนหนึ่งกล่าวว่า “สังคมมันบีบอัดไต่ยมาก เน้นความรุนแรง เน้นความ macho แล้วทุกคนต้องแข่งว่าใครจะแรงกว่ากันถึงจะรอด”

แม้ว่ามิติด้านเพศที่ถูกกำกับโดยเจ้าของมุมมองในการเล่าเรื่องจะมีบทบาทสำคัญต่อการเชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้อ่านแต่ละคน แต่สิ่งที่สร้างแรงกระทบให้ผู้อ่านอย่างชัดเจนกลับเป็นมิติด้านชนชั้นของตัวละคร ซึ่งถูกขับเน้นโดยปมขัดแย้งหลัก ว่าด้วยโอกาสที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างตัวละครเอกสองตัว ชะตากรรมที่ลิดลา เด็กหญิงผู้เฉลียวฉลาดและรักที่จะเรียนรู้ต้องพบเจอในฐานะชนชั้นล่างที่ครอบครัวไม่สามารถส่งเสียให้เรียนหนังสือได้ ดูเหมือนจะกระตุ้นให้ผู้อ่านหลายคนคิดย้อนเกี่ยวกับผู้คนในชีวิตที่ประสบชะตากรรมใกล้เคียงกัน

- 1) ผู้อ่าน F: อย่างสมัยก่อนเรามีเพื่อนเป็นช่างทำรองเท้า ก็คือเป็นเด็กนี้แหละที่เป็นลูกของช่างทำรองเท้า¹⁶ ที่บ้านอยู่ห่างจากบ้านเราไปไม่กี่หลัง เราก็ไปเล่นกับเค้า ก็จะมีช่วงเวลาที่เค้าต้องทำงาน ทำด้วยมือ

¹⁶ ลิดลาเป็นลูกของช่างทำรองเท้าเช่นกัน

- 2) ผู้อ่าน C: ลูกสาวร้านขายกล้วยเตี้ยแหวบ้านสมัยเด็ก ที่เราเดินผ่านทุกวันแล้วไม่เห็นเค้าไปโรงเรียน แล้วเราเรียนมอต้นเสร็จ มอปลาย แล้วก็เข้ามาหา'ลัย แต่เค้าคือ เที้ย จบแค่มอต้นเท่านั้น ทำให้เรารู้ว่าคนแบบนี้มันมีอยู่

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ผู้อ่านทั้งสองคนที่ยกมานี้ กำลังนึกถึง “คนอื่น” ที่มีชีวิตแตกต่างจากตนเอง แม้ว่าจะเคยเป็นเพื่อนหรือเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ช่องว่างระหว่างตัวผู้พูดกับบุคคลในความทรงจำ แสดงให้เห็นถึงสถานะทางชนชั้นของพวกเขาเอง ที่ทำให้พวกเขามีโอกาสในการเล่นสนุกตามวัยและเข้าถึงการศึกษาได้เท่าที่ต้องการ ความรู้สึกเชื่อมโยงกับตัวบทในแง่นี้ จึงแตกต่างจากการเป็นผู้หญิงที่อ่านประสบการณ์ของผู้หญิง หรือเป็นชนชั้นกลางที่อ่าน *ร้าวรานในวารวัน* เนื่องจากผู้อ่าน *เพื่อนคนเก่ง* ถูกพาไปมองโลกผ่านสายตาของชนชั้นล่างที่พวกเขาหลายคนอาจไม่เคยเห็นมาก่อน เป็นสายตาที่สร้างความรู้สึกไม่คุ้นเคยหรือกระทั่งแปลกแยกจากโลกเดิมที่พวกเขารู้จัก ในฐานะผู้อ่านที่ไม่เคยมีประสบการณ์แบบเดียวกับตัวละคร พวกเขาต้องค่อย ๆ สร้างความคุ้นเคยกับความรุนแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ถูกเล่าเหมือนเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวันของเด็กคนหนึ่ง ซึ่งไม่เพียงทำให้พวกเขาได้ “รู้จัก” โลกอีกใบของผู้อื่น แต่ยังได้ย้อนกลับมาทบทวนมุมมองของตนเองที่มีต่อชีวิตและสังคม

ผลกระทบที่เกิดแก่ผู้อ่านเช่นนี้ คล้ายคลึงกับผลการศึกษาของเดวิส (Davis, 2008) ซึ่งเก็บข้อมูลกลุ่มนักร้องของชาวอเมริกันผิวขาวที่อ่านวรรณกรรมของชาวอเมริกันผิวดำ เนื่องจากตัวละครเอกในงานวรรณกรรมกลุ่มดังกล่าวเป็นตัวละครผิวดำ ผู้อ่านผิวขาวจึงต้องมองโลกและสัมผัสประสบการณ์ต่าง ๆ ผ่านมุมมองของตัวละครที่มีสถานะทางสังคมและประสบการณ์ชีวิตแตกต่างจากตน เดวิสเสนอว่ากระบวนการดังกล่าวคือสิ่งที่นักสังคมศาสตร์เรียกว่าการ “กลับมุมมอง” (perspective-taking) ซึ่งทำให้ผู้อ่านผิวขาวได้เห็นความจริงเกี่ยวกับการกดขี่ทางชาติพันธุ์ด้วยสายตาใหม่และได้ตระหนักถึงความอยุติธรรมที่คนผิวดำต้องเผชิญอย่างลึกซึ้ง ข้อคิดเห็นของผู้อ่านเพศหญิงคนหนึ่งในกลุ่มอ่านออกเสียงต่อมุมมองของตัวเอกวัยแรกรุ่นที่ตกเป็นเหยื่อการล่วงละเมิดทางเพศ สะท้อนประเด็นดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

“ความรุนแรงที่เค้าได้รับมาตั้งแต่เด็กจนมันกลายเป็นเรื่องปกติ เลยกกลายเป็นภูมิคุ้มกัน จนเด็กพวกนี้ไม่สร้างปมโดยไม่จำเป็นนะ เหมือนเวลาที่เกิดปัญหาขึ้น เค้าก็ไม่ฟูมฟายฟุ้งซ่านแต่มีพอน ใช้ชีวิตต่อไป . . . เราเคยอ่านเจอข่าวผู้หญิงแอฟริกันที่ถูกข่มขืนมานับครั้งไม่ถ้วน จนเค้ากลายเป็นแกนนำกลุ่มเฟมินิสต์ที่ช่วยเหลือผู้หญิงที่ถูกทำร้าย ในขณะที่อีกพื้นที่นึง มีคนเพิ่งขอการุณยฆาตเพราะว่าตัวเองถูกข่มขืนแค่ครั้งเดียว”

แม้ว่ามุมมองของหญิงชนชั้นล่างจะไม่ได้เป็นปฏิกิริยาอย่างชัดเจนต่อกลุ่มอัตลักษณ์ของผู้อ่านชนชั้นกลางดังเช่นในกรณีของตัวละครผิวดำ (ผู้ถูกกดขี่) กับคนอ่านผิวขาว (ผู้กดขี่) แต่การกลับมุมมอง ทำให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงอภิสิทธิ์ของตนเองที่ตัวละครไม่มี และได้พิจารณาเหตุการณ์ทั้งที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตและในโลกของเรื่องเล่าผ่านสายตาและประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากเดิม จะเห็นได้ว่า นอกเหนือจากการพูดถึงปัญหาจากมุมมองของตัวละครชนชั้นล่างแล้ว ผู้พูดยังเชื่อมโยงเหตุการณ์ในนวนิยายกับเหตุการณ์ในโลกความจริงในแอฟริกาที่อยู่

ณ ชายขอบอีกฟากของโลก การหลอมรวมเอามุมมองของตนเอง (ชนชั้นกลางในไทย) เข้ากับมุมมองของตัวละคร (ชนชั้นล่างในอิตาลี) และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในแอฟริกา ทำให้เห็นความเชื่อมโยงของปัญหาการกดขี่ทางเพศที่เกิดขึ้นทั่วโลก ขณะเดียวกันก็เห็นความแตกต่างระหว่างมุมมองของผู้หญิงที่มีสถานะอยู่ที่ชายขอบไม่ว่าจะทางชนชั้นหรือชาติพันธุ์ (หรือทั้งสองอย่างประกอบกัน) กับผู้หญิงที่ผู้พูดมองว่าไม่มี “ภูมิคุ้มกัน” ต่อความโหดร้ายของชีวิต ซึ่งเธอนับตนเองเป็นหนึ่งในนั้นด้วย

ท่ามกลางความเชื่อมโยงที่ซับซ้อนหลายระดับนี้ ข้อสังเกตหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากกลุ่มผู้อ่านของ *ร้าวร้าวในวาร์วัน* ก็คือ ผู้อ่านที่มีประสบการณ์นอกศูนย์กลาง (เช่น มีภูมิลำเนาอยู่ในเมืองต่างจังหวัด) จะสามารถเข้าใจมุมมองของผู้เล่าเรื่องในมิติของความเป็นชายขอบได้ง่ายกว่าผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์นอกศูนย์กลางเลย อีกทั้งยังมีบทบาทในการช่วยสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้ร่วมกลุ่ม ผ่านการอธิบายเปรียบเทียบ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการ “แปล” ข้ามวัฒนธรรม

ผู้อ่าน B: เราารู้สึกว่าบริบทในเรื่องมันเป็นชนบทที่ไม่ใช่แค่ต่างจังหวัดอะ อยู่ในกิ่งอำเภอ ไม่ใช่อำเภอเมืองอะ อาชีพก็จะมีขายกล้วยเตี๋ย ขายกาแฟ ช่างซ่อมไฟ มีอยู่แค่นี้อะ แล้วก็รู้จักกันหมด

ผู้อ่าน G: การที่ refer คนนั้นคนนี้ด้วยการบอกว่าเป็นลูกร้านทอง ลูกร้านนี้ ลูกร้านนั้น เป็นสังคมของแม่เราอะ คือกิ่งอำเภออะ

ผู้อ่าน B: มันคือสังคมของบ้านเราตอนเด็กอะ เรานี้ก็ออก

การใช้คำว่า “กิ่งอำเภอ” ช่วยเน้นย้ำสถานะความเป็น “ชายขอบของชายขอบ” ของฉากหลังของเรื่องที่อยู่ในชุมชนนอกเขตเมืองเนเปิลส์ซึ่งเป็นชายขอบของอิตาลีอีกที การแปลข้ามวัฒนธรรมนี้ ช่วยให้ผู้อ่านคนอื่น ๆ สามารถจัดวางภาพชุมชนในเรื่องลงในบริบทประเทศไทย และมองเห็นระยะห่างระหว่างศูนย์กลางกับชายขอบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นอกเหนือจากเรื่องพื้นที่ กลุ่มสนทนายังมีการหยิบยกประเด็นเรื่องอำนาจของภาษาส่วนกลางที่ปรากฏในตัวบทมาพูดคุย โดยผู้อ่านที่มีพื้นเพมาจากภาคใต้ ได้ช่วยอธิบายเอาไว้ว่า “ถ้าเทียบก็คือภาษาใต้กับภาษากลางอะ มันก็มีความเทียบกัน โรงเรียนก็จะบังคับให้พูดภาษากลาง แล้วใครพูดทองแดงก็จะโดนล้อ” แม้ว่าผู้อ่านทั้งหมด จะไม่สามารถเข้าใจแก่นของความแตกต่างระหว่างภาษากลางและภาษาถิ่นของอิตาลี แต่ “ล้าม” ด้านวัฒนธรรมภายในกลุ่มอ่าน ทำให้พวกเขาได้ตระหนักถึงอำนาจของภาษาไทยกลางที่มีผลต่อการแบ่งแยกและจัดลำดับขั้นทางสังคมในแบบที่คล้ายคลึงกับในนวนิยาย การเปรียบเทียบดังกล่าวมีผลต่อผู้อ่านทั้งในระดับความเข้าใจตัวบทและความเข้าใจสถานะของตนเองภายในสังคมไทย

จากบทสนทนาของกลุ่มอ่าน *เพื่อนคนเก่ง* จะเห็นได้ว่าแม้ประเทศอิตาลีจะอยู่ในทวีปยุโรปที่ห่างไกลจากประเทศไทยทั้งทางพื้นที่ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม แต่ตัวบทนวนิยายสามารถดึงผู้อ่านเข้าไปร่วมรับประสบการณ์ที่พวกเขามองว่าใกล้เคียงกับสังคมไทยในหลายแง่ ไม่ว่าจะเป็นความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น รูปแบบสังคมชนบท รวมไปถึงบทบาทของสถาบันการศึกษา จนผู้อ่านคนหนึ่งกล่าวว่า “อ่านแล้วรู้สึกว่

วัฒนธรรมใกล้กับความเป็นเอเชียมาก” สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ปัจจัยที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเชื่อมโยงได้ ไม่ใช่ข้อมูลที่ช่วยปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจของผู้อ่านเกี่ยวกับบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของอิตาลี หากแต่เป็นการติดตามความรู้สึกและความคิดคำนึงของตัวละครอย่างใกล้ชิด กลุ่มอ่าน *เพื่อนคนเก่ง* แทบไม่ทราบข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับสังคมอิตาลี อีกทั้งยังไม่สนใจจะอภิปรายประเด็นดังกล่าว แต่กลับสามารถร่วมรู้สึกไปกับตัวละครจนนำไปสู่การคิดและพูดคุยเกี่ยวกับประเด็นทางสังคมต่าง ๆ ที่คน “ชายขอบ” มีร่วมกัน นอกจากนี้ หากพิจารณาว่าชนชั้นของผู้อ่านแตกต่างจากตัวละครอย่างมาก กรณีของกลุ่มอ่าน *เพื่อนคนเก่ง* อาจแสดงให้เห็นว่า ความแปลกแยกระหว่างผู้อ่านกับมุมมองของตัวบท ไม่ว่าจะเพราะความแตกต่างด้านพื้นที่เวลา หรือสถานะ ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงตัวบทเสมอไป ตรงกันข้าม มันอาจทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความไม่เท่าเทียมทางสังคมที่นำมาซึ่งความแปลกแยกดังกล่าว

ตัวบท ตัวตนของกลุ่มนิตอ่าน และการสร้างความเข้าใจ

ดังได้กล่าวมาแล้ว นวนิยายเรื่อง *ร้าวรานในวารวัน* และ *เพื่อนคนเก่ง* เป็นผลงานที่กลุ่มผู้อ่านออกเสียงแสดงออกถึงความชื่นชอบและรู้สึกร่วมเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยมองว่าแม้ตัวบทสองชิ้นนี้จะมีจุดร่วมสำคัญที่ผู้อ่านอ้างถึงคือ “ความสมจริง” แต่ก็มีจุดต่างที่เห็นได้ชัด การวิเคราะห์เปรียบเทียบคุณลักษณะเด่นของนวนิยายทั้งสองเรื่อง จึงน่าจะทำให้เห็นความซับซ้อนของการเชื่อมโยงตนเองผ่านการอ่าน ซึ่งจะนำไปสู่อีกประเด็นสำคัญก็คือกระบวนการสร้างความเข้าใจ (empathy) ซึ่งหลายคนเชื่อว่าเป็นบทบาททางสังคมอย่างหนึ่งของวรรณกรรม

ทั้ง *ร้าวรานในวารวัน* และ *เพื่อนคนเก่ง* ต่างก็เป็นนิยายที่เขียนขึ้นตามชนบัตถนิยม (realism) กล่าวคือ ทั้งคู่ว่าด้วยเหตุการณ์และตัวละครที่อ้างอิงตรรกะโลกความจริง มีการบรรยายที่ละเอียดแจ่มชัด สร้างความรู้สึกสมจริง จับต้องได้ งานแนวสัจนิยมส่วนใหญ่ นำเสนอเรื่องราวชีวิตชนชั้นล่างหรือชนชั้นกลางในยุคสมัยต่าง ๆ อย่างที่เรียกได้ว่าชื่อตรงต่อความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับคนกลุ่มนั้น ๆ โดยมีลีลาการนำเสนอที่ตรงไปตรงมา ไม่ทดลองหรือเล่นกับการรับรู้ของคนอ่านมากนัก ข้อเสนอพื้นฐานของผู้วิจัยก็คือ ผู้อ่านในกลุ่มผู้อ่านออกเสียงมีแนวโน้มจะรู้สึกร่วมหรือให้ความสนใจกับตัวบทแนวสัจนิยม เนื่องจากความเข้าถึงง่าย (accessibility) และลักษณะที่เชื่อเชิญให้ผู้อ่านเชื่อมโยงหรือทาบทับประสบการณ์ของตนเองเข้ากับตัวละคร พร็อกเตอร์และเบนเวล (Procter & Benwell, 2015) ซึ่งศึกษากลุ่มนิตอ่านวรรณกรรมคนพลัดถิ่นในหลายประเทศทั่วโลกพบแนวโน้มที่คล้ายคลึงกันนี้ในกลุ่มศึกษาของพวกเขาเช่นกัน แม้ว่าในแวดวงวิชาการวรรณกรรมสัจนิยมจะถูกมองว่าทำให้ผู้อ่านเป็นเพียงผู้รับสารที่เชื่อเชื่อ ไม่มีระยะห่างจากเรื่องเล่าและไม่มี การตั้งคำถาม แต่ข้อมูลจากการศึกษาของทั้งคู่เผยว่า สัจนิยมทำให้ผู้อ่านได้ลองพาตัวเองไปอยู่ในสถานการณ์ของคนอื่นหรือสถานที่อื่น ซึ่งเป็น “สะพานทางจินตนาการ” ที่เชื่อมระหว่างโลกที่แตกต่างกัน (p. 104) โดยวิธีการที่ผู้อ่านทั่วไปมักจะใช้เมื่ออ่านตัวบทแนวสัจนิยม ก็คือการอ่านเชิงอัตชีวประวัติ (autobiographical mode of reading) ซึ่งพร็อกเตอร์และเบนเวลมองว่าไม่เคยมีที่ทางในแวดวงวิชาการ (p. 115) การอ่านเชิงอัตชีวประวัติคือการใช้ประสบการณ์ชีวิตของตนเองเป็นจุดอ้างอิงเพื่อเข้าถึงหรือประเมินค่าตัวบท

ซึ่งอาจไม่ถือเป็นการ “อ่าน” ในมุมมองของนักวิชาการด้านวรรณกรรม เนื่องจากมันไม่ได้ประกอบด้วยกระบวนการวิเคราะห์ ตีความหรืออ้างอิงกรอบคิดใด ๆ นอกเหนือไปจากประสบการณ์และความรู้สึกส่วนตัว อย่างไรก็ตาม ดังที่เห็นจากกลุ่มอ่านออกเสียงของทั้ง *ร้าวรานในวารวัน* และ *เพื่อนคนเก่ง* การอ่านเชิงอัตชีวประวัติที่พวกเขาใช้ในการอ่านและพูดถึงความรู้สึกที่มีต่อดั้วบท ได้เปิดช่องทางให้แก่การเข้าถึงความเป็นอื่นในแบบที่นักวิชาการอาจไม่ได้คาดการณ์จากการวิเคราะห์ดั้วบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการเชื่อมโยงประสบการณ์ของตนเองกับ “คนอื่น” ในทางเพศ ชนชั้นและชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็นเชิงบวก (เหมือนกัน) หรือทางลบ (แตกต่างกัน) ก็ตาม

นอกจากนี้ การที่ดั้วบทที่มีความแตกต่างกันอย่างมากสามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกร่วมหรือ “อิน” ไปกับเรื่องราวได้เช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่าวิธีการเข้าถึงดั้วบทของผู้อ่านไม่ได้มีสูตรสำเร็จตายตัว พวกเขาอาจสนใจมิติทางประวัติศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้านเพราะมันช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์ชาติไทยที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์โลกในแบบที่แตกต่างไปจากความคุ้นเคย ขณะเดียวกันก็อาจสามารถสะท้อนตัวตนผ่าน การสำรวจความรู้สึกภายในตัวละครอย่างละเอียดลออได้โดยไม่ต้องพึ่งบริบททางประวัติศาสตร์ และเช่นเดียวกัน มุมมองที่ใกล้เคียงกับพื้นเพทางสังคมและเศรษฐกิจของคนอ่านอาจเอื้อให้พวกเขาเชื่อมโยงตนเองได้ง่ายยิ่งขึ้น แต่มุมมองที่แปลกแยกโดยสิ้นเชิงก็อาจจะช่วยให้พวกเขาเห็นถึงความเหลื่อมล้ำได้ชัดเจนกว่า ฯลฯ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาว่าปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงตนเองคือตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของผู้อ่าน เราจะเห็นได้ว่าตำแหน่งดังกล่าวมีความหลากหลาย (ทั้งภายในตัวบุคคลและภายในกลุ่ม) อีกทั้งยังลื่นไหลไม่คงที่ โดยการเผยตัวตนด้านใดด้านหนึ่งในแต่ละช่วงขณะการพูดคุยในกลุ่มเป็นผลมาจากทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างดั้วบทกับผู้อ่านและระหว่างผู้อ่านด้วยกัน ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขที่กำหนดกรอบการอ่านและการแสดงออกของพวกเขาอีกทีหนึ่ง

หากมองในระดับกลุ่มโดยไม่แยกรายละเอียดพื้นเพแต่ละบุคคล จากความโน้มเอียงหรือจุดเน้นของบทสนทนาในภาพรวม เราสามารถวิเคราะห์อัตลักษณ์รวมหมู่ (collective identity) ของกลุ่มอ่านที่แสดงตัวออกมาผ่านการพูดคุยได้ในระดับหนึ่ง จะเห็นได้ว่ากลุ่มอ่าน *ร้าวรานในวารวัน* เข้าถึงดั้วบทในฐานะ “คนไทย” ที่นิยามตนเองผ่านการอ้างอิงรัฐไทยที่มีประวัติศาสตร์ของการไม่เคยตกเป็นอาณานิคม พวกเขามีระยะห่างจากตัวละครในประเทศที่ตกอยู่ใต้อาณานิคมในระดับหนึ่ง แต่พร้อมกันนั้นก็มีความใกล้ชิดในฐานะที่เป็นชนชั้นกลางหรือ “คนธรรมดา” ที่ชีวิตขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองในระดับชาติ อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์ของการคัดง้างอำนาจระหว่างกษัตริย์กับเจ้าอาณานิคมในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ความแปลกแยกแต่ก็ชิดใกล้ในขณะเดียวกันนำมาซึ่งความเข้าใจหรือกระทั่งเห็นอกเห็นใจตัวละครซึ่งเป็น “คนอื่น” ในทางชาติพันธุ์ สำหรับกลุ่มอ่าน *เพื่อนคนเก่ง* อัตลักษณ์ชาติแทบไม่เคยปรากฏในบทสนทนา ผู้อ่านแต่ละคนปฏิสัมพันธ์กับดั้วบทในฐานะปัจเจกและพูดคุยเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ส่วนบุคคลแทนที่จะเป็นบริบทของตัวเรื่อง ด้วยเหตุนี้ ความห่างไกลในทางภูมิศาสตร์จึงแทบไม่มีผลใด ๆ ต่อการอ่าน ยิ่งไปกว่านั้น ตัวละครชนชั้นล่างที่เป็นทั้งผู้เล่าเรื่องและตัวเดินเรื่องสร้างความรู้สึกแปลกแยกและแปลกใหม่ให้กับผู้อ่านซึ่งเป็นชนชั้นกลาง แต่เนื่องจากดั้วบทอนุญาตให้ผู้อ่านได้มีประสบการณ์ทางอารมณ์ร่วมกับตัวละคร ช่องว่างใน

ด้านชนชั้นนี้จึงทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้อ่านคิดทบทวนเกี่ยวกับคนรอบข้างตนเอง แทนที่จะผลักพวกเขาออกจากประสบการณ์ร่วมโดยสิ้นเชิง ผลก็คือผู้อ่านตระหนักถึงอภิสิทธิ์ (privilege) ของตนในฐานะชนชั้นกลาง ในแบบที่ไม่เกิดขึ้นในกลุ่ม *ร่ำรวรวันในวาร์วัน* และเกิดความเข้าใจ “คนอื่น” ในทางชนชั้น โดยไม่คำนึงถึงความห่างไกลในแง่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเพศชาติพันธุ์ หรือประวัติศาสตร์

ในการศึกษาเรื่องความรู้สึกเข้าอกเข้าใจที่เกิดจากเรื่องเล่า (narrative empathy) คีน (Keen, 2008) เสนอว่าผู้เขียนนวนิยายมี “ยุทธวิธี” ในการทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงมุมมองและความรู้สึกของตัวละครในสามลักษณะด้วยกัน หนึ่งคือความเข้าอกเข้าใจแบบมีขอบเขต (bounded strategic empathy) มาจากการที่เรื่องเล่ามุ่งสื่อสารกับผู้อ่านซึ่งสังกัดอยู่ในกลุ่มอัตลักษณ์เดียวกับตัวละคร (in-groups) ถือได้ว่าเป็น “คนอื่น” ที่คุ้นเคยหรือมีประสบการณ์ที่ใกล้เคียงกัน สองคือการสร้างความเข้าอกเข้าใจในหมู่ผู้อ่านที่อยู่นอกกลุ่มอัตลักษณ์ของตัวละคร (ambassadorial strategic empathy) โดยตัวบททำหน้าที่เป็นเหมือน “ทูต” ที่เชื่อมความเข้าใจระหว่างคนต่างกลุ่ม เพื่อที่ผู้อ่านเป้าหมาย (target reader) ซึ่งมีสถานะเป็นอื่นและแปลกแยกจากตัวละครจะถูกชักนำให้รู้สึกร่วมกับพวกเขาในที่สุด และสามคือการสร้างความเข้าอกเข้าใจแบบ “หว่าน” (broadcast strategic empathy) ซึ่งมุ่งสื่อสารกับผู้อ่านทุกประเภท ทุกกลุ่ม โดยเน้นให้ความสำคัญกับประสบการณ์หรือความรู้สึกของมนุษย์ที่มีลักษณะเป็นสากล ในมุมมองผู้วิจัย การจะระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าผู้เขียนมีวัตถุประสงค์อะไรในการสร้างเรื่องเล่าของตนเองนั้นเป็นไปได้ยากยิ่งเว้นแต่ในกรณีที่ผู้เขียนประกาศออกมาเอง และถึงกระนั้น ยุทธวิธีทางการประพันธ์ก็ยังไม่สามารถนำไปสู่ข้อสรุปเกี่ยวกับผลลัพธ์ต่อผู้อ่านจริง ๆ ได้ ข้อจำกัดดังกล่าวจะยิ่งเห็นได้ชัดในบริบทการอ่านของผู้อ่านที่ไม่ใช่ผู้อ่านเป้าหมาย (target reader) ซึ่งอาจไม่ได้สัมผัสกับตัวบทในแบบที่คาดเดาได้จากการสังเกตุยุทธวิธีเขียน

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมองว่าการจัดแบ่งประเภทความรู้สึกเข้าอกเข้าใจที่เกิดจากเรื่องเล่าของคีน มีประโยชน์ในการทำทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์อันซับซ้อนระหว่างตัวบทวรรณกรรมโลกซึ่งว่าด้วยประสบการณ์ “ชายขอบ” ในรูปแบบต่าง ๆ กับผู้อ่านไทยในกรุงเทพฯ ที่มีสถานะก้ำกึ่ง คืออยู่ที่ชายขอบของโลกแต่อยู่ที่ศูนย์กลางในระดับท้องถิ่น และพร้อมกันนั้นก็ยังมีอัตลักษณ์ในมิติอื่น ๆ นอกเหนือจากอัตลักษณ์ชาติ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นหรือเพศ ในกรณีของกลุ่มอ่าน *ร่ำรวรวันในวาร์วัน* จะเห็นได้ว่าตัวบทซึ่งถูกผลิตเข้าสู่ตลาดในภาษาอังกฤษ ทำหน้าที่เป็น “ทูต” โดยไม่เจตนาให้แก่ชาวพม่าและชาวอินเดีย ในการสร้างความรู้สึกเข้าอกเข้าใจในหมู่คนอ่านในประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทยที่อ่านตัวบทฉบับแปล ขณะเดียวกันมันก็ดึงดูดคนอ่านให้เชื่อมโยงตนเองกับตัวละครในฐานะคนกลุ่มเดียวกัน ไม่ว่าจะจากการเป็นสมาชิกของประเทศอดีต(กึ่ง)เมืองขึ้น หรือการเป็นชนชั้นกลาง สำหรับกลุ่มอ่าน *เพื่อนคนเก่ง* เห็นได้ชัดว่าตัวบททำให้ผู้อ่านที่สังกัดอยู่ในต่างชนชั้นเกิดความเข้าใจและเห็นใจตัวละครอย่างลึกซึ้ง ซึ่งนับเป็นการสื่อสารนอกกลุ่ม แต่ขณะเดียวกันมันก็ทำให้คนอ่านเพศหญิงซึ่งเป็นกลุ่มเดียวกับตัวละคร รู้สึกถึงประสบการณ์ร่วมที่ทำให้ก้าวข้ามความแตกต่างด้านอื่น ๆ ไปได้ เมื่อพิจารณาการอ่านของกลุ่มอ่านออกเสียงผ่านกรอบคิดของคีน จึงอาจพอสรุปได้ว่า ตัวบทวรรณกรรมโลกทั้ง 2 ชิ้นสามารถจะกระตุ้นความรู้สึกร่วมจากทั้งคนที่สังกัดกลุ่มเดียวกันและคนนอกกลุ่มไปพร้อม ๆ กัน และแม้ว่าสถานะ “ศูนย์กลาง” ของผู้อ่านชนชั้นกลางในเมืองของประเทศที่ไม่เคยเป็นอาณานิคมอย่างเป็นทางการ

ทางการ จะสร้างความรู้สึกละแวกจากตัวบทที่ว่าด้วยคน “ชายขอบ” ทั้งสองชั้นในมิติที่แตกต่างกัน แต่จุดเชื่อมโยงทางประสบการณ์ในส่วนอื่นที่ผู้อ่านมี กลับส่งเสริมให้ผู้อ่านปรารถนาที่จะจัดการกับความแตกต่างดังกล่าวผ่านการทาบเทียบตนเองเข้ากับตัวละครเพื่อสัมผัสกับประสบการณ์ของ “คนอื่น” จากมุมมองของพวกเขา

ผลจากการศึกษากลุ่มนั้ดอ่าน “อ่านออกเสียง” แสดงให้เห็นว่า พื้นเพของผู้อ่านแต่ละคนและอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มได้สร้างบริบทของการอ่านที่จำเพาะเจาะจงขึ้นในแต่ละครั้ง บริบทดังกล่าวมีผลต่อการสร้าง “ความหมาย” ให้แกตัวบท เพราะมันเป็นตัวกำหนดระยะห่างระหว่างผู้อ่านกับตัวบท และความเข้าใจเกี่ยวกับตัวบทที่เกิดจากทั้งการอ่านเพียงลำพังและการถกเถียงต่อรองภายในกลุ่ม ขณะเดียวกัน คุณลักษณะของตัวบทก็มีผลต่อวิธีการที่ผู้อ่านเข้าถึงและเชื่อมโยงตนเองกับตัวบท โดยจากกรณีศึกษากลุ่มนั้ดอ่าน *ร้าวรานในวารวัน* และ *เพื่อนคนเก่ง* ซึ่งเป็นนวนิยายที่มีลักษณะตามขนบของสังนิยม ผู้วิจัยมองเห็นจุดร่วมระหว่างผู้อ่านทั่วไป (general reader) ของไทยกับผู้อ่านทั่วไปในต่างประเทศในแง่ความนิยมชมชอบต่อตัวบทที่สร้างความรู้สึกละ “สมจริง” ราวกับว่านวนิยายกำลังนำเสนอภาพแทนของโลกความจริงของพวกเขา อย่างไรก็ตาม ดังที่ปรากฏในบทสนทนาของผู้เข้าร่วมกลุ่มอ่าน ความชื่นชอบสังนิยมไม่ได้เท่ากับการไม่ตั้งคำถามหรือขาดมุมมองเชิงวิพากษ์ต่อตัวเขาและสังคม ยิ่งไปกว่านั้น ตัวบทสังนิยมที่เรียกร้องให้เกิดการทาบเทียบตนเองกับตัวละคร ยังส่งเสริมให้ผู้อ่านพัฒนาความรู้สึกละเข้าอกเข้าใจต่อผู้ที่ “เป็นอื่น” ในมิติต่าง ๆ ทั้งนี้ การพูดคุยแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ภายในกลุ่มอ่าน น่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการดังกล่าว ผ่านการสานต่อ เติมเต็ม และกระตุ้นความคิดซึ่งกันและกัน การศึกษาข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับผู้อ่านจึงเป็นช่องทางในการทำความเข้าใจมิติที่นอกเหนือไปจากเนื้อความภายในตัวบท ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของรูปแบบการประพันธ์ต่อวิธีการอ่าน บทบาทของผู้อ่าน รวมไปถึงผลกระทบของตัวบทและบริบทของการอ่านที่มีต่อผู้อ่าน ซึ่งอาจไม่สามารถมองเห็นได้จากการวิเคราะห์ตัวบทด้วยการรอบการศึกษาของนักวิชาการเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ ข้อมูลที่เพิ่มมากขึ้น น่าจะนำมาซึ่งโจทย์และข้อถกเถียงใหม่ ๆ ที่เปิดโอกาสให้นักวิชาการด้านวรรณกรรมได้สำรวจความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมกับสังคม และพัฒนาแนวทางในการศึกษาวรรณกรรมในมิติที่กว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Allington, D. & Benwell, B. (2012) Reading the reading experience: An ethnomethodological approach to "Booktalk". In A. Lang (Ed.), *From Codex to Hypertext: Reading at the turn of the twenty-first century*, (pp. 217-233). University of Massachusetts Press.
- Benwell, B. (2009). 'A pathetic and racist and awful character': Ethnomethodological approaches to the reception of diasporic fiction. *Language and Literature*, 18(3), 300-315.
- Damrosch, D. (2003). *What is world literature?*. Princeton University Press.
- Davis, K. C. (2008). White book clubs and African American literature: The promise and limitations of cross-racial empathy. *Literature Interpretation Theory*, 19(2), 155-186.
- Ferrante, E. (2018). *Phuān khon keng*. (Nanthawan Chānprasoēt, Trans.). Bangkok: 'Ān 'Itālī. (Original work published 2011)
- Fish, S. (1980). *Is there a text in this class?: The authority of interpretive communities*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Ghosh, A. (2018). *Rāorān nai wān wan* (Thīrasak Čhirarattanaphairōt, Trans.). Bangkok: Matichon. (Original work published 1988)
- Griswold, W. (2008). *Regionalism and the reading class*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goldstein, P., & Machor, J. L. (Eds.). (2008). *New directions in American reception study*. New York: Oxford University Press.
- Iser, W. (1978). *The act of reading: A theory of aesthetic response*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Jauss, H. R., & Benzinger, E. (1970). Literary history as a challenge to literary theory. *New Literary History*, 2(1), 7-37. <https://doi.org/10.2307/468585>

Keen, S. (2008). Strategic empathizing: Techniques of bounded, ambassadorial, and broadcast narrative empathy. *Deutsche Vierteljahrsschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte*, 82(3), 477-493.

Procter, J., & Benwell, B. (2014). *Reading across worlds: Transnational book groups and the reception of difference*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Rosenblatt, L. M. (1978). *The Reader, the text, the poem: The transactional theory of the literary work*. Carbondale: Southern Illinois University Press.

Willis, I. (2017). *Reception*. London: Routledge.